

თეორია და მეთოდოლოგია

ჟ. პიაჟეს და დ. უზნაძის რამდენიმე ცნების ურთიერთმიმართება

ვახტანგ ნადარეიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

ORCID: 0000-0002-7169-1107

აბსტრაქტი

სტატიაში, დ. უზნაძის განწყობის თეორიის პოზიციიდან, განხილულია ფსიქოლოგიის სხვადასხვა თეორიებიდან ცნობილი, „ცენტრაციის“, „დეცენტრაციის“, „სუბიექტივაციის“ და „ობიექტივაციის“ მოვლენების სპეციფიკა, ფუნქცია, ადგილი და ურთიერთკავშირი ადაპტაციის ერთიანი პროცესის შემადგენლობაში.

ძირითადი ყურადღება ეთმობა ჟ. პიაჟესთან არსებული თეორიული მიდგომების გამოყენების შესაძლებლობას დ. უზნაძის თეორიის რელევანტური საკითხების დამუშავებისთვის და პირიქით, ჟ. პიაჟეს ცნებებისა და ფსიქოლოგიური მექანიზმების განწყობის თეორიის პოზიციიდან ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას.

ნაცადა ხსენებული თეორიების რესურსის ურთიერთშემავსებლობისა და მისი სინთეზური გამოყენების პროდუქტულობის დადასტურება ადაპტაციური აქტივობის უზრუნველყოფაში მონაწილე პროცესებისა და მექანიზმების მოქმედების კანონზომიერებების ანალიზისთვის.

საკვანძო სიტყვები: სუბიექტივაცია, ცენტრაცია, ობიექტივაცია, დეცენტრაცია, ადაპტაცია.

ობიექტივაციის საკითხებზე მსჯელობისას აღინიშნა (ნადარეიშვილი, დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი, 1922), რომ ადაპტაციის საჭიროებებიდან გამომდინარე, გარემოს ასახვის პროცესში ადგილი აქვს მისი გარკვეული ნაწილის პრიორიტეტულ ასახვას, ანუ გარემოს ნაწილის „სიტუაციად“ (დ. უზნაძე) შემოზღუდვას. სიტუაცია მოიცავს მხოლოდ იმ ობიექტებს, რომლებიც ადაპტაციის აქტუალური საჭიროებების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია, ვალენტობის მატარებელია, რასაც ამ ობიექტების სუბიექტის მოთხოვნილებებთან მიმართება განსაზღვრავს. დ. უზნაძისთვის, სიტუაცია გარემოს ის ნაწილია, რომელიც მოთხოვნილების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას იძლევა და, ამასთანავე, „მოთხოვნილება, რომელიც სუბიექტში არსებობს, სრულიად გარკვეულ, კონკრეტულ მოთხოვნილებად მხოლოდ მას შემდეგ იქცევა, რაც ობიექტური სიტუაცია რაიმე კონკრეტული ვითარების ფორმით გამოირკვევა, რომელიც ამ მოთხოვნილების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას ქმნის“ (უზნაძე, შრომები, 1977). „კონკრეტულ მოთხოვნილებად ქცევაში“ პროცესის არსებობა უნდა ვიგულისხმოდ, რომლის განმავლობაში სიტუაციასა და სუბიექტს შორის მუდმივ დინამიკურ უკუკავშირს აქვს ადგილი და ამ არხის მეშვეობით არა მხოლოდ მოთხოვნილების „კონკრეტიზაცია“, არამედ, პარალელურად, ობიექტის „კონკრეტიზაცია“ მიმდინარეობს. ციტირებული ფრაგმენტის ანალიზისას, გასათვალისწინებელია, რომ სწორედ მოთხოვნილებასთან და მისი დაკმაყოფილების აუცილებლობასთან ასეთი მჭიდრო **დაკავშირებულობის** გამო, ასახვა შესაძლოა ტენდენციურად იყოს, ანუ არა „ობიექტური სიტუაციის კონკრეტული ფორმით გამორკვევა“ (ობიექტური სიტუაციის ერთმნიშვნელოვნად და მყარად გამოკვეთა, იდენტიფიკაცია) მოხდეს, არამედ რეალურად არსებული გარემოსმიერი მოცემულობების სუბიექტისთვის/მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად საჭირო ობიექტებად კვალიფიცირებას¹, მათ სუბიექტურ ინტერპრეტირებას (ასიმილაციური ილუზორული ასახვა), ანუ ტენდენციურ „გამორკვევას“ ჰქონდეს ადგილი.

აღნიშნული ტენდენციურობის არსებობასა და მისი მოქმედების ეფექტის სიდიდეზე მსჯელობისას, უნდა გავითვალისწინოთ არა მხოლოდ მოთხოვნილებითი მდგომარეობის

¹ მოცემულ ტექსტში არ შევხებით კატეგორიზაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

გავლენა გარემოს ასახვაზე, არამედ მოთხოვნილების პირველადი (არაკონკრეტიზებული) ფორმის (როგორც ფსიქიკის საწყისი განწყობისეული მოდიფიკაციის გამომწვევი სუბიექტური ფაქტორის) და გარემოს პირველადი (არაკონკრეტიზებული) მონაცემების (განწყობის ობიექტური ფაქტორი) საფუძველზე ფორმირებული, თუნდაც „დიფუზური“² (დ. უზნაძე) სიტუაციური, ან/და ფიქსირებული ფსიქიკური წარმონაქმნების გავლენა გარემოს ასახვაზე. აღწერილი ვითარება შესაძლებელია სხვა ტერმინებშიც დახასიათდეს, მაგალითად - განწყობისეული მთლიანობითი (ფსიქო-ფიზიკური) მზაობის შემადგენლობაში, პირობითად, ანალიზისთვის, შესაძლებელია განცალკევდეს (ა) რეაგირებისთვის/საკუთრივ ქცევისთვის მზაობა და (ბ) ასახვისთვის მზაობა (ნადარეიშვილი, განწყობა და მოლოდინი, 1993). ასახვითი მზაობა გულისხმობს, რომ სუბიექტი მზადაა, პირველ რიგში, გარემოში ასახოს ის, რაც მის განწყობაში უკვე ასახულ მოთხოვნილებასთან, ანუ ამ მოთხოვნილებით გამოწვეულ დიფუზურ, საწყისი სტრუქტურით განწყობასთან არის მიმართებაში. ეს მიმართება, როგორც ითქვა, მყარდება გარემოს მხოლოდ იმ ობიექტებთან, რომლებიც წარმოადგენენ მოთხოვნილების/განწყობის რეალიზაციისთვის საჭირო პოტენციურ დამკმაყოფილებლებს, ანუ ვალენტურ ობიექტებს. გასაგებია, რომ საქმე გვაქვს ასახვის სელექციურობის ცნობილ ფაქტთან, რომელიც განწყობის სკოლაში (მაგალითად, დ. უზნაძე, შ. ნადირაშვილი) იმპულსური აქტივობის დონის სპეციფიკად მიიჩნევა, სინამდვილის ფრაგმენტულ ასახვაში მდგომარეობს და, უმეტესად, აქტუალურ მოთხოვნილებასთან კავშირით იხსნება. გასაგებია, რომ ვერსია მოთხოვნილების (და არა განწყობის) გავლენის შესახებ სიტუაციის წარმოქმნაზე ეყრდნობა იმ დაშვებას, რომ ამ ეტაპზე ჯერ არ არსებობს განწყობა (ვინაიდან არ არის ფორმირებული მისი აუცილებელი მდგენელი - სიტუაციური ფაქტორი), მაგრამ ალბათ გასათვალისწინებელია, მოცემულ ფრაგმენტში მითითებული, განწყობის ფორმირების ეტაპების თანმიმდევრობა, როდესაც „არაკონკრეტიზებული“ მოთხოვნილება და ობიექტი იწვევენ ფსიქიკის საწყის მოდიფიკაციას - დიფუზურ განწყობას და ამ განწყობის საფუძველზე წარმოებს გარემოსთან შემდგომი ურთიერთობის დამყარება და მისი სიტუაციად ფორმირება. ცხადია, მოცემულ საკითხებზე მსჯელობისას გასათვალისწინებელია კონკრეტულ შემთხვევაში განწყობის, როგორც „ქცევისთვის ფსიქო-ფიზიკური მზაობის მდგომარეობის“ (უზნაძე), ანუ სრული და მთლიანობითი ფსიქიკური წარმონაქმნის, რა ასპექტი იქნება აქცენტირებული: 1) ფსიქიკის მხოლოდ მოთხოვნილებით გამოწვეული მოდიფიკაცია, როგორც მდგომარეობა; 2) ფსიქიკის მხოლოდ სიტუაციით გამოწვეული მოდიფიკაცია, როგორც მდგომარეობა; 3) ასახვისთვის მზაობის მდგომარეობა³, თუ 4) სახელდობრ ქცევისთვის მზაობის მდგომარეობა. მოცემული საკითხები განწყობის ფორმირების პროცესუალური, სტადიურ-ეტაპობრივი ხასიათის და, შესაბამისად, განწყობის სხვადასხვა სახეებისა და ფორმების (მაგალითად, დ. უზნაძესთან მითითებული „დიფუზური“ და „დიფერენცირებული“ განწყობები) არსებობის გათვალისწინებით უნდა დამუშავდეს (აღნიშნული საკითხების დეტალიზაცია არ წარმოადგენს კვლევის მოცემული ეტაპის ამოცანას).

თუ ჩაითვლება, რომ ობიექტივაციის დანიშნულება ობიექტური, სანდო და სრულფასოვანი ინფორმაციის ასახვისთვის წინაპირობების შექმნაში მონაწილეობაა, გასაგები გახდება, რომ ზემოთ აღწერილი ტენდენციურობა ამ ამოცანის გადაწყვეტაში დადებით წვლილს ვერ შეიტანს, ვინაიდან გარემოს შესახებ ობიექტური მონაცემების ნაცვლად,

² დ. უზნაძის შესაბამისი ტექსტის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ მასთან „დიფუზური“ ნიშნავს და ეხება სახელდობრ ფიქსირებული განწყობის ფორმირების საწყის სტადიას. ჩვენი შეხედულებით, კვალიფიკაცია „დიფუზური“ უნდა განივრცოს სიტუაციური განწყობის ფორმირების საწყის სტადიაზეც.

³ (ა) მოლოდინის, როგორც ასახვითი მზაობის, (ბ) მოლოდინის, როგორც განწყობის ფორმირების სტადიის და (გ) პროგნოზირებულ, ანუ პროსპექტიულ მოსალოდნელ მოცემულობაზე შექმნილი განწყობის სახეობის შესახებ იხ. (ნადარეიშვილი, განწყობა და მოლოდინი, 1993).

იმთავითვე „სუბიექტივიზირებულ“, სახეცვლილ, დეფორმირებულ თუ ილუზორულ მოცემულობასთან გვექნება საქმე. აღწერილი ვითარება მიზანშეწონილია „სუბიექტივაციის“ ტერმინის გამოყენებით განვიხილოთ.

დ. უზნაძე „სუბიექტივაციას“, „ობიექტივაციასთან“ კავშირისა და შეპირისპირების პოზიციიდან განიხილავს - „...ეს არ არის ნამდვილი ობიექტივაცია (ი) მიტომ, რომ სუბიექტს რაღაც წინასწარ აქვს მიღებული, რაღაცას ელის აქ და ამის აღმოჩენას ცდილობს. ასე რომ აქ მარტო შეჩერების აქტთან კი არ გვაქვს საქმე, როგორც ნამდვილი ობიექტივაციის შემთხვევაში, არამედ წინასწარ მტკიცე განწყობის ფაქტთან, რომლის აღმოჩენას და დადასტურებას ცდილობს სუბიექტი. ამიტომაცაა ასეთ შემთხვევაში, რომ სუბიექტს ხშირი ილუზია აქვს - ის ისეთ რასმე ხედავს, რაც ნამდვილად არ არის“ (უზნაძე, შენიშვნების რვეული, 1989). გასაგებია, რომ მხედველობაშია სახელდობრ განწყობის ასიმილაციური ეფექტი და საჭიროა აღიწეროს ასიმილაციასთან დაკავშირებული სხვა შესაძლო ვარიანტებიც, როდესაც საწყის ეტაპზე ადგილი აქვს: 1) ა) მოთხოვნილების დამკმაყოფილებელზე იმთავითვე (თუ მხედველობაში არ გვექნება მოთხოვნილების და მისი საგნის თავდაპირველი დაკავშირება, ურთიერთგანსაზღვრა) არსებულ ზოგად მიმართულობაში ნაგულისხმევი საგნის კონტურების, მისი ესკიზის აქტუალიზაციას; ბ) მოთხოვნილების კონკრეტიზაციის პროცესში მის შესაძლო დამკმაყოფილებლად, ანუ სასურველი და მოსალოდნელი მახასიათებლების მქონედ მიჩნეული ობიექტის მოდელის დახვეწას, ან 2) დიფუზურ განწყობაში უკვე ასახული, წინასწარი/„ნედლი“ მონაცემების გამოყენებით ფორმირებული მოდელის კონკრეტულობის, დიფერენცირებულობის მომატებული ხარისხის მქონე წარმოდგენის ხატად, წარმოსახულ ობიექტად ფორმირებას. შემდგომ ეტაპზე, ადგილი აქვს აღნიშნული მოდელების გარე სივრცეში (აწმყო ან მომავლის) გატანას, იქ განთავსებას (ანუ მოდელის გამოყენებას ორიგინალის კონსტრუირებისთვის) და არსებული, მაგრამ ნაკლებად რელევანტური, ან სრულად ილუზორული მონაცემებით მის შემდგომ შევსებას, „გამდიდრებას“. გასაგებია, რომ ამგვარი მოცემულობის განწყობის ფაქტორად გამოყენება ადაპტაციურ შეცდომებთან იქნება დაკავშირებული. გასაგებია, ასევე, რომ ადაპტაციის ამოცანებიდან გამომდინარე, განწყობის ფორმირებისთვის გამოყენებული ფაქტორის მოდელის შესაბამისი, სრულფასოვანი (და არა არსებული არასრული მოცემულობის საფუძველზე შექმნილი და ნაწილობრივ სუბიექტის მიერ „თვითნებურად“ მინიჭებული, ნაგულისხმევი მახასიათებლების მატარებელი), რეალური არსებობის მქონე, კონკრეტული ობიექტების (ორიგინალის) მოძიების (ან/და შექმნის) საჭიროებასთან გვექნება საქმე.

მოცემულ კონტექსტში, არამკაცრი მნიშვნელობით, როგორც ზოგად ლექსიკას, გამოვიყენებთ „ექსტერიორიზაციის“ (Мещеряков, 2003) ან/და „ობიექტივიზაციის“ (Shavinina, 2006) ტერმინებს („ობიექტივაციის“ უზნაძისეული ინტერპრეტაციისგან გასასხვავებლად), რომლებიც სხვადასხვა მნიშვნელობით გამოიყენება, მაგრამ, საფიქრებელია, გამოხატავს ჩვენ მიერ ზემოთ აღწერილ ვითარებას, როდესაც საქმე ეხება წინასწარი მონაცემების საფუძველზე წარმოდგენის იდეალური ხატის/მოდელის შექმნას და შინაგანი პლანის ამგვარი სტრუქტურის, ფსიქიკური აქტივობის პროდუქტის გარე სივრცეში გატანას, გარემოში განსხეულებას, სუბიექტისგან ფარდობითად დამოუკიდებელი არსებობის ფორმის შექმნას, ანუ, ერთ-ერთი, უზნაძისეულისგან განსხვავებული, მნიშვნელობით, სახელდობრ ობიექტივაციას. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ხსენებული შინაგანი პროდუქტის გარე სივრცეში განთავსება არა მხოლოდ აწმყო, არამედ მომავალი დროის სივრცესაც გულისხმობს (რაც ნიშნავს მოვლენათა განვითარების/მსვლელობის ობიექტური კანონზომიერების ჩანაცვლებას მათი ხდომილების სუბიექტური ალბათობით და უსაფუძვლო დარწმუნებულობის განცდით), გასაგები გახდება, რომ სწორედ ამ ტიპის ობიექტების ხდომილებას „ელის აქ და ამის აღმოჩენას ცდილობს“ სუბიექტივაციის შემთხვევაში ადამიანი. თუ ჩავთვლით, რომ მოლოდინი წინასწართქმული მოვლენის ხდომილებამდე არსებული მდგომარეობაა (ნადარეიშვილი, განწყობა და მოლოდინი, 1993), რომლის განმავლობაშიც მოთხოვნილების შესაძლო დამკმაყოფილებელ, პროგნოზირებულ და

მოდელირებულ სამომავლო ობიექტთან, განცდაში „პერმანენტულად მოცემულ“ (უზნაძე) წარმოსახვის ხატთან მუდმივი ურთიერთობის არხის შექმნას აქვს ადგილი, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სუბიექტივაციის შედეგად მიღებული მოცემულობა მისი მრავალჯერადი ასახვის, მასზე მიმართულობის კონცენტრირების ინტენსიფიკაციის (უზნაძე სამართლიანად მიუთითებს ნებისმიერი ყურადღების და მოლოდინის კავშირზე), უკუკავშირისა და კორექციის შესაძლებლობას, ანუ მის შესახებ მაქსიმალური რაოდენობის და სიზუსტის ინფორმაციის მიღების ილუზიას ქმნის. გასაგებია, რომ აქ განწყობის ფაქტორის დიფერენციაციაზეა საუბარი, რა დროსაც ობიექტის უფრო და უფრო დაზუსტება, კონკრეტიზაცია ხდება. ადგილი აქვს სუბიექტივაციის თავდაპირველი პროდუქტის ობიექტივაციას, მისი ფარდობითად სრულფასოვან ობიექტად ქცევას, რომელიც განწყობის „დასადასტურებლად“ გამოსადეგი ხდება და მისი გამოყენებით განწყობის (იმ განწყობის, რომლის სუბიექტივაციის პროდუქტსაც თავდაპირველად წარმოადგენდა ობიექტი) შემდგომი დიფერენცირება და ქცევის საფუძვლად ვარგის კონდიციამდე მიყვანის მცდელობა წარმოებს. ცხადია, აღწერილი პროცესი ობიექტივაციისა და სუბიექტივაციის კავშირის და არა ასახვის ადეკვატურობის ხარისხის ზრდის საილუსტრაციოდ არის გაანალიზებული.

როგორც ზემოთ იყო მითითებული, მოლოდინის მდგომარეობაში მოცემული სუბიექტივაციის პროდუქტი შემდგომი ობიექტივაციისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნას ემსახურება (ობიექტის განცდაში მუდმივი მოცემულობა, ობიექტივაციისთვის აუცილებელი, მისი ფარდობითი იგივეობის შენარჩუნებით), მაგრამ გასათვალისწინებელია, რომ ხსენებულ პროდუქტში განწყობაში უკვე არსებული (სუბიექტისმიერი) და არა დამატებით მოპოვებული, ობიექტური ინფორმაცია დომინირებს (ნადარეიშვილი, დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი, 1922). იგივე პრობლემას უზნაძისეული „ობიექტივაციის“ შემთხვევაშიც აქვს ადგილი (Ibid.), რომელსაც, წესით, ობიექტური ინფორმაციის მოპოვების პრეტენზია უნდა ჰქონდეს. უნდა გავითვალისწინოთ განსხვავებაც - სუბიექტივაციისგან დამოუკიდებლად მიმდინარე ობიექტივაციის დროს ობიექტი, თუმც არასაკმარისად ასახული, მაგრამ არსებულია, რაც დამატებითი ობიექტური ინფორმაციის მოპოვების შანსს იძლევა, ხოლო სუბიექტივაციისას, ობიექტი, უმეტესწილად, სუბიექტის ფსიქიკური აქტივობის პროდუქტია, განწყობისეული მონაცემების კომპილაციის საფუძველზე, წარმოსახვის მეშვეობით შექმნილი იდეალური კონსტრუქტია.

არსებული დაშვებების თანახმად (Ibid.), ობიექტივაციის დანიშნულებას წარმოადგენს ობიექტის შემდგომი სკრუპულოზური შესწავლისთვის, მის შესახებ მაქსიმალური და შეძლებისდაგვარად, ზუსტი ინფორმაციის მიღებისთვის წინაპირობების შექმნა, რათა მისი განწყობის სრულფასოვან ფაქტორად გამოყენება და განწყობის შემდგომი დიფერენციაცია გახდეს შესაძლებელი. სუბიექტივაციის და ობიექტივაციის ურთიერთმიმართების ზემოთ შემოთავაზებული ინტერპრეტაცია, შესაძლებლობას გვაძლევს შევინარჩუნოთ უზნაძის მოსაზრება, რომ „ობიექტივაციის შემთხვევაში ძიებაა იმ ნიშნებისა რომლის შესატყვისი განწყობაც უნდა აიგოს“, ხოლო სუბიექტივაციის შემთხვევაში კი ძიებაა „ისეთი ნიშნებისა, რომელიც უკვე არსებული განწყობის გასამართლებლად უნდა გამოდგეს“ (უზნაძე, შენიშვნების რვეული, 1989), რაც უნდა გავიგოთ, როგორც, შესაბამისად, (ა) ახალი განწყობის შექმნა და მისი შემდგომი დიფერენციაციის მცდელობა და (ბ) როგორც არსებული განწყობის შენარჩუნება და მისი შემდგომი დიფერენციაციის მცდელობა. ამგვარად, საბოლოო ფუნქციის თვალსაზრისით, სუბიექტივაციაც (რომელსაც უზნაძე „ვითომდა ობიექტივაციად“ მოიხსენიებს, ამახვილებს რა ყურადღებას, ობიექტივაციისგან განსხვავებით, მის უუნარობაზე უზრუნველყოს ობიექტური ინფორმაციის არსებობა) და ობიექტივაციაც ერთ მიზანს ემსახურება - საქმე ეხება ფარდობითად ობიექტური და სრული ინფორმაციის

მოპოვების⁴ მცდელობას განწყობის შემდგომი დიფერენციაციისა და ქცევის მიზანშეწონილობის უზრუნველსაყოფად.

ობიექტური და სრულყოფილი ინფორმაციის მოპოვების აღწერილ კონტექსტთან მიახლოების მიზნით, მცირე, ძალზე სქემატური, შეხსენების სახით, მოვიტანთ ზოგიერთ განმარტებას: „ეგოცენტრიზმის“ ერთ-ერთი მნიშვნელობაა „კოგნიტური არასრულყოფილობა, რომელიც როგორც ზრდასრულებში, ასევე ბავშვებში, საფუძვლად ედება უუნარობას გააცნობიერონ თავიანთი ცოდნის იდიოსინკრაზიული ბუნება ან თავიანთი აღქმის სუბიექტური ბუნება... იმის გაუცნობიერებლობა, რომ არსებობს ალტერნატიული პერცეპტული, აფექტური და კონცეპტუალური პერსპექტივა. ასხვაგვებნ შემეცნებით (ახასიათებს აღქმისა და აზროვნების პროცესებს), მორალურ და კომუნიკაციურ ეგოცენტრიზმს“ (Olivola, C., Pronin, E., 2016); „უუნარობა, საკუთარ ინტერესებზე კონცენტრირებულობის გამო, შეცვალოს თავდაპირველი შემეცნებითი პოზიცია ობიექტის მიმართ, მიუხედავად მისი პოზიციის/გამოცდილების საწინააღმდეგო ინფორმაციის არსებობისა, რაც გამოწვეულია სხვა საწინააღმდეგო შეხედულების არსებობის არდაშვებით“ (Карпенко, 1998). ჟ. პიაჟესთან ეგოცენტრიზმი (განხილული, მაგალითად, ოპერაციამდელი აზროვნების დონეზე) წარმოადგენს „ასიმილაციის პრევალირებას აკომოდაციაზე და, აქედან გამომდინარე, კავშირშია ინფორმაციის ასახვისას და გადამუშავებისას წარმოქმნილ შეცდომა-დამახინჯებებთან და ილუზიებთან“ (Piaget, 1960, p. 160), ესაა „ტენდენცია, სიტუაცია აღქმული იყოს საკუთარი პერსპექტივიდან და დაშვება, რომ სხვებიც იგივე პერსპექტივიდან ასახავენ მოვლენებს...“ (dictionary.apa).

მოცემულ ტექსტან მიმართებაში, მხედველობაში კვლავ გვექნება არაცნობიერისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკა - სუბიექტურის და ობიექტურის ცალსახა დაცალკევებულობის არარსებობა და მასთან დაკავშირებული შერჩევითობა და ტენდენციურობა ასახვასა და რეაგირებაში, რომელიც განწყობისმიერი ასახვის სპეციფიკით იხსნება (ნადარეიშვილი, დ. უზნამის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი, 1922).

ეგოცენტრიზმთან ურთიერთკავშირში განიხილება „ცენტრაციის“ მოვლენა, როგორც „მიდრეკილება... მოცემულ მომენტში ყურადღება გამახვილდეს პრობლემის, ობიექტის ან სიტუაციის ერთ ასპექტზე და გამოირიცხოს სხვები“ (<https://dictionary.apa.org/centration>). ჟ. პიაჟესთან „ცენტრაცია, ყურადღების კონცენტრირებაა⁵ საგნის ერთ, ყველაზე თვალშისაცემ მახასიათებელზე და უგულებელყოფა... სხვა დანარჩენი მნიშვნელოვანი ასპექტების...“ (Флейвелл, 1967, p. 211). როგორც აღინიშნა, ასახვის ამგვარ სელექციურობას მოთხოვნილება და განწყობა განსაზღვრავს, ოღონდ, მოცემულ შემთხვევაში, მხედველობაშია არა გარემოს ობიექტების სიტუაციად გამოყოფა, არამედ ცალკეული ობიექტის იდენტიფიკაცია მხოლოდ მის ერთეულ, მოთხოვნილებასთან და განწყობასთან უშუალოდ დაკავშირებულ, თვისებაზე/მახასიათებელზე დაყრდნობით. გასაგებია, რომ ასეთი ხარისხის ასახვაზე (რომელიც, საუკეთესო შემთხვევაში, მხოლოდ ასიმილაციის გამოყენების შესაძლებლობას იძლევა) დამყარებული ფსიქიკური წარმონაქმნები და ქცევა ვერ იქნება მიზანშეწონილი და ვერ უპასუხებს ადაპტაციის ამოცანებს.

მოცემულ სტატიაში შემოთავაზებული მიდგომის საუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ ცენტრაცია, იქნება ეს: 1) გარემოს მხოლოდ ცალკეულ ობიექტებზე კონცენტრაცია და მათი სიტუაციად გაერთიანება თუ 2) ერთეული ობიექტის მხოლოდ ცალკეულ მახასიათებლებზე კონცენტრაცია და მათ საფუძველზე დანარჩენი მახასიათებლების (ა) ილუზორული ასახვა ან

⁴ თუ არ ჩავთვლით, უზნამესთან აქცენტრირებულ ურთიერთმიმართებას სუბიექტივაციასა და ფსიქიკური ანომალიების შემთხვევებს შორის. შემოთავაზებული მიდგომის გათვალისწინებით, თუ სუბიექტივაციას, მოლოდინს და შემდგომ ობიექტივაციას ერთიანი პროცესის ეტაპებად განვიხილავთ, სუბიექტივაცია ნორმის ფარგლებში მყოფი ადამიანისთვისაც დამახასიათებელ მოვლენად შეიძლება ჩაითვალოს.

⁵ გასათვალისწინებელია განსხვავება ყურადღების მიქცევას და ყურადღების კონცენტრაციას შორის.

(ბ) დანარჩენი მახასიათებლების პროგნოზირება, მათთვის სუბიექტური ალბათობის მინიჭება/მიწერა და მათი რეალიზაციის მოლოდინი (ნადარეიშვილი, განწყობა და მოლოდინი, 1993), წარმოადგენს სინამდვილის სელექციურ და ფრაგმენტულ ასახვას და რომ ის გაპირობებულია, არა ცალკე აღებული მოთხოვნილების, არამედ კომპლექსური/კომპოზიტური (მოთხოვნილება და გარემო) სიტუაციური და/ან ფიქსირებული ფსიქიკური წარმონაქმნების მოქმედებით. თქმულის დაზუსტებისთვის, შეხსენების სახით, ვიტყვით, რომ განწყობის თეორიაში ფიქსირებული განწყობა რეაქტუალიზდება მის წარმოქმნაში თავდაპირველად მონაწილე იგივე ან მსგავსი მოცემულობების ზემოქმედებისას (იქნება ეს მოთხოვნილება თუ სიტუაცია) და ეს რეაქტუალიზებული განწყობა მიმართულია და ერთვება ობიექტის განმეორებით (პირველადია რეაქტუალიზაციის გამომწვევი ასახვა) ასახვაში. სხვა სიტყვებით, ეს ნიშნავს, რომ ფრაგმენტულად (ასახვისთვის დათმობილი დროითი ლიმიტის, ან სხვა შეზღუდვების გამო) ასახული ობიექტის ცალკეული, შესაძლოა მეორეხარისხოვანი/არაატრიბუტული, მაგრამ მსგავსი მახასიათებლები იწვევს ფიქსირებული განწყობის მდგენელების რეკონსტრუქციას და მასში უკვე ფიქსირებული ობიექტის მახასიათებლების უსაფუძვლო მიწერას ახლა ზემოქმედი ობიექტისთვის, რომელიც, სინამდვილეში, განსხვავებულია განწყობაში ფიქსირებულისგან. გასაგებია, რომ ამ გზით ობიექტის შესახებ მიღებული ინფორმაცია, მისი „სუბიექტურობის“ გათვალისწინებით, ობიექტის ილუზორული ასახვის და არასწორი კატეგორიზაციის და, შესაბამისად, დეზადაპტაციის წყარო შეიძლება გახდეს.

რაც შეეხება სიტუაციური განწყობის კავშირს ცენტრაციასთან, შეიძლება ითქვას, რომ მოთხოვნილების ფსიქიკაში ასახვა იწვევს ფსიქიკის საწყის მოდიფიკაციას, არასრული სტრუქტურის დიფუზიურ სიტუაციურ განწყობას, რომელიც ახდენს რელევანტური ფიქსირებული განწყობების არსენალის, გარკვეული გამარტივებით, გამოცდილების, აქტუალიზაციას და გამოცდილებაზე დაყრდნობით მოთხოვნილების შესაძლო დამაკმაყოფილებელი ობიექტების წრის ან ცალკეული მახასიათებლების განსაზღვრას, მათი „აბრისის“ ფორმირებას. სიტუაციური განწყობის (რომელშიც გამოყენებულია ფიქსირებული განწყობების მონაცემები) საფუძველზე მიმართავს სუბიექტი გარემოს და ეძებს ხსენებული მახასიათებლების მქონე ობიექტებს. ასახვის ამ ეტაპზე მიღებული პირველადი, შესაძლოა მცდარი ან ნაწილობრივი მონაცემები უკუქმედებს განწყობაზე და განწყობაში არსებული, თავდაპირველი/საწყისი ობიექტის ასიმილაციური⁶ ეფექტის გავლენით (რომელიც, სხვასთან ერთად, გაპირობებულია ტენდენციით, რაც შეიძლება მარტივად და სწრაფად დაკმაყოფილდეს მოთხოვნილება) იდენტიფიცირდება როგორც მისი შესაბამისი, როგორც „დასტური“ სასურველი მახასიათებლების ან ობიექტის აღმოჩენის/არსებობის. აღნიშნული გზით „დადასტურებული და გამორკვეული“ ობიექტი, სულ უფრო კონკრეტიზდება, დასრულებული, სრულად განსაზღვრული ობიექტის სახეს იღებს, დიფერენცირდება სხვა შესაძლო ობიექტებისგანაც და გარემოში რეალურად არსებული ობიექტებისგანაც და საძიებელი ობიექტის მიგნებაში დარწმუნებულობის განცდას იძლევა. სხვა სიტყვებით შეიძლება ითქვას, რომ განწყობა, წინასწარი მონაცემების/მახასიათებლების საფუძველზე ფორმირებული, საძიებელი საგნის გარემოში ექსტერიორიზაციას თუ ობიექტივიზაციას

⁶ ასიმილაციასთან დაკავშირებული რამდენიმე მოსაზრება იხ. (ნადარეიშვილი, ფიქსირებული და სიტუაციური დისპოზიციური ფსიქიკური წარმონაქმნების ურთიერთმიმართება, 2020, p. 133). რაც შეეხება კონტრასტული ილუზორული ეფექტის ურთიერთმიმართებას დეცენტრაციასთან (დეცენტრაციის შესახებ ქვემოთ იქნება საუბარი), ეს საკითხი სპეციალურ გამოკვლევას საჭიროებს. ასევე, გასათვალისწინებელია, რომ პიაჟესთან აღნიშნული მრავლობითი ცენტრაციის მაკორექტირებელი ეფექტი (ადეკვატურ დეცენტრალიზებულ ასახვაზე გასავლა) მხოლოდ ზღვარგადასული („ასიმილაციის ზონის“ დამრღვევი) ასიმილაციით გამოწვეული კონტრასტის პოზიციიდან შეიძლება აიხსნას (ნადარეიშვილი, განწყობა და მოლოდინი, 1993). წინააღმდეგ შემთხვევაში, ცენტრაციისას მიმდინარე მრავლობითი ასიმილაცია არა მაკორექტირებელ (იხ. ქვევით), არამედ საპირისპირო, შეცდომისა და არაადეკვატური ასახვის გამაღრმავებელ ეფექტს გამოიწვევს, რაც მოცემულ ფრაგმენტში აღწერილი ვითარებითაც დასტურდება.

ახდენს, რაც „სუბიექტივაციის“ ანალოგად უნდა განვიხილოთ. განწყობის ამგვარად ფორმირებული ფაქტორი განწყობის განმეორებად⁷ დიფერენციაციას იწვევს და ამდაფრებს ყოველი მომდევნო ასახვის ტენდენციურობას, მიაწერს რა ობიექტს არარსებულ მახასიათებლებსაც და სულ უფრო და უფრო არწმუნებს სუბიექტს სასურველი ობიექტის არსებობაში. გასაგებია, რომ მოცემულ ფრაგმენტში აღწერილი და დაკავშირებულია: 1) „სუბიექტივაცია“ – საწყისი სტრუქტურის განწყობაში კონსტრუირებული მოთხოვნილების შესაძლო დამკმაყოფილებელი მახასიათებლების ანაკრების (ა) გარემოში არსებულ ობიექტებზე მიწერა, ან (ბ) ამ ანაკრების საფუძველზე კონსტრუირებული ობიექტების იდეალური ხატის/მოდელების გარემოში პროეცირება და 2) „ცენტრაცია“ - (ა) სუბიექტივირებული მოცემულობის მხოლოდ ზოგიერთ, საძიებელი/სასურველი პარამეტრების მქონე, ობიექტზე კონცენტრირება (ანუ, მთლიანი გარემოსგან „სიტუაციის“ ფორმირება), ან (ბ) ობიექტის მხოლოდ ცალკეულ მახასიათებელზე კონცენტრირება.

როგორც ითქვა, პიაჟეს სკოლის თანახმად, ცენტრაციასთან დაკავშირებულ პრობლემათაგანია მოვლენის მხოლოდ ერთი ასპექტით ხედვა და, შესაბამისად, არასრული, ცალმხრივი ასახვა ვითარებების (Piaget, J., & Inhelder, B., 1956). აქედან გამომდინარე, ასახვა, უმეტეს შემთხვევაში, ვერ იქნება ადეკვატური და სრულფასოვანი ინფორმაციის მიმწოდებელი და, შესაბამისად წარმატებული ადაპტაციის უზრუნველყოფელი. ეს ნიშნავს, რომ ხარვეზებიანი ინფორმაციის საფუძველზე ფორმირებული ფსიქიკური წარმონაქმნები, როგორც ზემოთ ითქვა, ვერ უზრუნველყოფენ მიზანშეწონილ აქტივობას, რის გამოც ადგილი ექნება ქცევის შეფერხებას. დ. უზნაძის თეორიაში, აქტივობის შეფერხების შემთხვევაში „ობიექტივაციის“ საჭიროება დგება, რომელსაც, მოცემულ ტექსტში, ძალზე მოკლედ და სქემატურად, შემდეგნაირად განვმარტავთ - „ობიექტივაციის ფუნქციაა არაცნობიერი/განწყობისეული ასახვით მიღებული საწყისი მასალის საფუძველზე, შემდგომი, დამატებითი ასახვისთვის გამოსადეგი მოცემულობის/ფორმის მქონე ობიექტის ფორმირება“ (ნადარეიშვილი, დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი, 1922). გასაგებია, რომ შემდგომი ასახვა თვისებრივად აღმატებული ხარისხის ინფორმაციას უნდა იძლეოდეს ადაპტაციისთვის.

სრულფასოვანი ინფორმაციის მოპოვებისა და ადაპტაციის ზემოაღნიშნული (ცენტრაციასთან დაკავშირებული) პრობლემის მოგვარების ერთ-ერთ მექანიზმად „დეცენტრაცია“ მიიჩნევა - „უნარი სიტუაციის, პრობლემის ან ობიექტის მრავალი ასპექტის გათვალისწინებისა...“ (<https://dictionary.apa.org/decentration>). „დეცენტრაცია გულისხმობს სხვა მახასიათებლების გათვალისწინებასაც, რაც შესაძლებლობას იძლევა კომპენსირდეს ერთადერთ მახასიათებელზე ცენტრაციის მადეფორმირებელი/შეცდომაში შემყვანი ეფექტი“ (Флейвелл, 1967). „მიუხედავად იმისა, რომ „ცენტრალიზაცია“ დამახინჯებას/დეფორმაციებს იწვევს, რამდენიმე ცალკეული თანმიმდევრული ცენტრირება ერთმანეთის ეფექტის კორექტირებას ახდენს. აქედან გამომდინარე, „დეცენტრალიზაცია“, ანუ განსხვავებული ცენტრირებების კოორდინაცია, მაკორექტირებელ ფაქტორს წარმოადგენს“ (Piaget, 1960, p. 72).

მოტანილი ფრაგმენტების საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ პიაჟეს თეორიაში დეცენტრაცია საგნის სრულ, მრავალასპექტიან ასახვას გულისხმობს (თუმც, პიაჟესთან, სპეციალური კონტექსტია, რომელიც გულისხმობს აღქმის დამახინჯებისა და ილუზიებისგან თავის დაღწევას, რაც, საბოლოოდ, ასევე ნიშნავს საგნების სრული და ადეკვატური ასახვისკენ სვლას). იგივე პიაჟეს მიხედვით, „დეცენტრალიზაციის შედეგად, აღქმასთან და მის ილუზიებთან შედარებით, ფარდობითი ობიექტურობა მიიღწევა, რაც ზოგადი ეგოცენტრიზმიდან ინტელექტუალურ დეცენტრალიზაციაზე გადასვლის შედეგია“ (Ibid., 73). აქ, ისევე როგორც ობიექტივაციის შემთხვევაში, ცნობიერი შემეცნებითი პროცესების

⁷ ობიექტსა და სუბიექტს შორის ვალენტობის მიმოცვლის მუდმივი „არხის“ ჩამოყალიბების შესახებ იხ. (ნადარეიშვილი, დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი, 1922).

ამოქმედების აუცილებლობა იკვეთება. გასათვალისწინებელია განსხვავება - „ობიექტივაცია“, უზნაძესთან, თავისი ძირითადი მნიშვნელობით, როგორც ითქვა, შემეცნებითი პროცესების მოქმედებისთვის, მათი მეშვეობით პრობლემის გადაწყვეტისთვის გამოსადეგი ობიექტის მიწოდების ამოცანას ემსახურება, ხოლო „დეცენტრაცია“ უკვე ჩართული შემეცნებითი პროცესების მოქმედების პროდუქტია. საფიქრებელია, რომ ობიექტივაციის, ისევე, როგორც დეცენტრაციის, მოქმედების ფარგლებისა და ფუნქციის გამოსაკვეთად (რაც, როგორც სამართლიანად მიუთითებს ჟ. პიაჟე, ფსიქოლოგიის ცალკეული სკოლის თეორიულ პოზიციაზეა დამოკიდებული (Ibid. p.79), სასარგებლო იქნება ობიექტივაციის და შემდგომი დეცენტრაციის ერთიანი პროცესის სტადიების თვალსაზრისით განხილვა. საფიქრებელია, ასევე, რომ დეცენტრაცია, როგორც ცენტრირებული, ეგოცენტრული ხედვისგან გათავისუფლება, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სუბიექტურის და ობიექტურის დაუნაწევრებელი/არადიფერენცირებული არსებობის სტადიიდან (არაცნობიერის სპეციფიკა) მათი განცალკევებული არსებობის სტადიაზე გადასვლა. ეს ნიშნავს, რომ დეცენტრაცია მოიცავს ობიექტივაციის ელემენტებსაც და, ასევე, პირიქითაც, ობიექტივაცია დეცენტრაციის ჩართულობასაც გულისხმობს. ასეთი ურთიერთშემავსებლობა, მათი ერთიანი შექცევადი პროცესის მდგენელებად განხილვის პოზიციიდან, კანონზომიერად უნდა ჩაითვალოს თუ მხედველობაში გვექნება ობიექტის შესახებ ადეკვატური ინფორმაციის მოპოვების პროცესის განგრძობადობა და მასში ცნობიერი რესურსის მატებადი ჩართვა.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ობიექტივაციის არამკაფიო დიფერენცირება შემეცნებითი პროცესების ამოქმედების სტადიისგან, რომლებიც, უმეტესად, დეცენტრაციის ეტაპისთვის დამახასიათებლად ითვლება, გამოწვეულია დეცენტრაციის მრავალი ვარიანტის ან ასპექტის არსებობით. შეიძლება დავუშვათ, რომ სრულფასოვანი დეცენტრაცია რამდენიმე კომპონენტს მოიცავს (რომელთაგან მხოლოდ ნაწილზე შევჩერდებით), რომლებიც ცნობიერების ჩართულობის სხვადასხვა ხარისხს გულისხმობს:

ა) ობიექტის სხვადასხვა რაკურსით ასახვა, მრავალი ასპექტით ხედვა, როდესაც განწყობაში უკვე ასახული მონაცემები ხელმეორე, განწყობისეულივე (არაცნობიერი) ასახვის მიმართულობის სამიზნე და დამატებითი ინფორმაციის წყარო ხდება;

ბ) ცნობიერი სპეციფიკური კოგნიტური პროცესის - აზროვნების მონაწილეობა, როდესაც აწმყოს მოცემულობის გარდა, შესაძლებელი ხდება მოვლენათა ურთიერთმიმართების, ვითარებათა განვითარების კანონზომიერების ასახვა და, აქედან გამომდინარე, დროითი პერსპექტივის ფორმირება, რაც წარსულის და მომავლის პოზიციიდან ხედვასა და დეცენტრაციისთვის მის გამოყენებას გულისხმობს;

გ) სოციუმის, სხვათა პოზიციიდან ხედვის უნარი.

შევჩერდებით ამ უკანასკნელზე. ცნობილია ცენტრირებულობის დეცენტრაციით დაძლევაში სოციალიზაციის ფაქტორის მნიშვნელობა. პიაჟესთვის სწორედ სხვათა პოზიციების გათვალისწინებისა და საკუთარი პოზიციის კორექტირებისთვის და სინამდვილის ადეკვატური ხატის ფორმირებისთვის მათი გამოყენების შეუძლებლობა წარმოადგენს ცენტრაციის უმთავრეს პრობლემას. მოცემულ საკითხს განვიხილავთ ობიექტივაციის და დეცენტრაციის დიფერენცირების, ზემოთ მითითებული აუცილებლობის გათვალისწინებით, ვინაიდან უზნაძესთან დეცენტრაციის პროცესის ანალოგიური შინაარსი ობიექტივაციის პროცესის კონტექსტშია ჩართული - „ობიექტივაცია, ძირითადად, ადამიანზე მოქმედ შთაბეჭდილებათა დაკავშირების, მათი შეჩერების განცდაზე დაიყვანება. ეს გარემოება პირობებს გვიქმნის იმისთვის, რომ ჩვენზე მომქმედი შთაბეჭდილება განვიცადოთ, როგორც რაღაც ობიექტური, ე.ი. არა მარტო ჩემთვის, არამედ ყოველი სხვა ადამიანისათვის არსებულიც“ (უზნაძე, განწყობის ფსიქოლოგია, 2004, p. 287). შემდეგ უზნაძე წერს - „ობიექტივირებული საგნებით და მოვლენებით მანიპულაციისას ვხელმძღვანელობთ მათი არა რომელიმე ცალკე აღებული ნიშანთაგანით, რომელსაც ჩემთვის პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, არამედ მათი ობიექტურად მოცემული თვისებების რიგით... რომლებიც სხვათა ან ჩემს მომავალ მოთხოვნილებებთანაა დაკავშირებული... თავისუფლდები პირადი და აწმყოს მოთხოვნილებებისაგან...“ (უზნაძე, განწყობის ფსიქოლოგია, 2004, p. 288).

მოცემულ ფრაგმენტში, მიუხედავად იმისა, რომ სახელდობრ ობიექტივაციის პროცესი განიხილება, დეცენტრაციის ზემოთ მითითებული ყველა კომპონენტი შეიძლება დავინახოთ: ა) სრულფასოვანი ასახვა უნდა მოიცავდეს არამხოლოდ აქტუალურ განწყობასთან ან მოთხოვნილებასთან დაკავშირებულობის ნიშნით გამოყოფილ და, ამგვარად, ფრაგმენტულ მონაცემებს გარემოს შესახებ;

ბ) ადგილი აქვს ობიექტის ან გარემოს ზოგადი მახასიათებლების ასახვას⁸;

გ) მნიშვნელოვანია, რომ უზნაძესთან ობიექტივაციის პროცესის ფარგლებშივე აღწერილი, „საგნებით და მოვლენებით მანიპულაცია“, ანუ, უნდა ვიგულისხმოთ, სხვადასხვა სახის შემეცნებითი პროცესების ამოქმედება, სინამდვილეში, უკვე განხორციელებული ობიექტივაციის და დეცენტრაციის შემდგომი ეტაპია. ობიექტივაციის, ცენტრაციის და დეცენტრაციის მოცემული ტიპის ანალიზით გვინდა ხაზი გავუსვათ ერთიანი პროცესის არსებობას, რომლის საბოლოო დანიშნულებას მიზანშეწონილი ქცევის აღძვრა წარმოადგენს, რაც განწყობის შექმნისთვის ვარგისი, სათანადო ხარისხის ფაქტორების კონსტრუირების მეშვეობით მიიღწევა.

დ) ზემოთ აღნიშნა, რომ ცნობიერი პროცესების მონაწილეობა დროითი პერსპექტივის ჩამოყალიბების, მომავლის პოზიციიდან ხედვის უნარის გამოყენებით დეცენტრაციისა და აწმყოსგან დისტანცირების შესაძლებლობას ქმნის. გასათვალისწინებელია, რომ ობიექტივაციის საჭიროებას არა მხოლოდ აწმყოში არსებული, არამედ შესაძლო/სამომავლო პრობლემებიც ქმნის. საილუსტრაციოდ მოვიტანთ, შ. ნადირაშვილთან გამოყოფილი, ობიექტივაციის სხვადასხვა სახეობების (ნადირაშვილი, 1985, p. 123) გამომწვევი მიზეზების შემდეგ ინტერპრეტაციას - „სოციალური ზემოქმედების“ და „მე-ს“ ობიექტივაციის შემთხვევაში, ორივეგან ადგილი აქვს მოვლენათა განვითარების პროგნოზირებას და მომავლის სავარაუდო ვითარებათა მოცემულობის აწმყოს აქტივობაზე შემაფერხებელ ზემოქმედებას (მათ შორის, განწყობის შექმნის ან რეალიზაციის შეუძლებლობას). აღნიშნული გულისხმობს ნებელობითი ქცევის დაგეგმვისას მოსალოდნელი გარეგანი სოციალური ან/და შინაგანი სანქციების გათვალისწინების აუცილებლობას, ეს კი შეუძლებელი იქნებოდა როგორც ობიექტივაციის, ასევე დეცენტრაციის წინმსწრები პროცესების არსებობის გარეშე. გასაგებია, რომ აღწერილ შემთხვევაში, მომავლის მოსალოდნელი მოცემულობის (რომელიც დეცენტრაციისთვის გამოიყენება) და დ. უზნაძის მიერ ობიექტივაციის კონტექსტში მითითებული, სოციალური ფაქტორის ერთობლივი მოქმედების აუცილებლობა, ანუ დეცენტრაციისა და ობიექტივაციის ერთიან ადაპტაციურ კონტექსტში მოქცევის შესაძლებლობა დასტურდება.

დასკვნა

1. გარემოს სელექციურ ასახვასთან, ასახვის შესაძლო არაადეკვატურობასთან და (ფარდობითად) ობიექტურ ასახვასთან დაკავშირებული საკითხები უნდა დამუშავდეს

⁸ მნიშვნელოვნად გამოიყურება ამ თემის დაკავშირება განწყობის „სუბიექტურ ფაქტორად“ არა სუბიექტურად მინიჭებული ვალენტობის (ფასეულობა), არამედ „საზოგადო წარმომავლობის ვალენტობის“ მქონე (ღირებულება, სოციალური ნორმა) მოცემულობების გამოყენების უნართან, რომელიც, ადამიანისთვის სპეციფიკური, ცნობიერი და სოციალური აქტივობის პროდუქტია (ნადარეიშვილი, ფიქსირებული და სიტუაციური დისპოზიციური ფსიქიკური წარმონაქმნების ურთიერთმიმართება, 2020).

განწყობის ფორმირების პროცესუალური, სტადიურ-ეტაპობრივი ხასიათისა (მაგალითად, ასახვითი მზაობა და ქცევითი მზაობა) და განწყობის სხვადასხვა სახეებისა და ფორმების (მაგალითად, დ. უზნაძესთან მითითებული, „დიფუზური“ და „დიფერენცირებული“ განწყობა) სპეციფიკის გათვალისწინებით;

2. არაადეკვატური, ტენდენციური ასახვისა და ადაპტაციის ხარვეზების გამომწვევი „ცენტრაციის“ (ისევე, როგორც „სუბიექტივაციის“) საფუძველს, არა მხოლოდ და არა იმდენად მოთხოვნილება, არამედ (ა) სიტუაციური განწყობა და (ბ) ფიქსირებული განწყობა წარმოადგენს;

3. „სუბიექტივაცია“, სუბიექტური, განწყობისმიერი წარმომავლობის წარმონაქმნის სუბიექტის გარე სივრცეში გატანას, ობიექტურ რეალობაში განთავსების მცდელობას გულისხმობს, რაც სუბიექტური და ობიექტური მოცემულობების შეპირისპირებისა და კორექციის შესაძლებლობას ქმნის. ამგვარად, მიუხედავად სუბიექტივაციასთან დაკავშირებული შეცდომების შესაძლებლობისა, გარკვეულ შემთხვევებში, სუბიექტივაცია და ობიექტივაცია (რომელიც, ასევე, არ არის დაზღვეული „სუბიექტივიზმისგან“), ერთიანი ადაპტაციური ამოცანის გადაჭრაში - ფარდობითად ობიექტური ინფორმაციის მოპოვებაში, ანუ განწყობის ფაქტორებისა და, შესაბამისად, განწყობის დიფერენციაციისთვის წინაპირობების შექმნაში მონაწილეობენ;

4. სუბიექტივაციის ან/და პროგნოზირების საფუძველზე ჩამოყალიბებული მოლოდინი, გულისხმობს რა განცდაში ობიექტის „პერმანენტულ მოცემულობას“ მისი იგივეობის შენარჩუნებით, ობიექტივაციის პროცესის ხელშემწყობ ფაქტორს წარმოადგენს;

5. ობიექტივაცია და დეცენტრაცია სრული და ადეკვატური ინფორმაციის მოპოვების ერთიანი პროცესის ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთშემავსებელი სტადიები/ეტაპებია;

6. ტექსტში მოცემული ანალიზის საუბველზე შეიძლება ითქვას, რომ ობიექტივაციის, სუბიექტივაციის, ცენტრაციის და დეცენტრაციის პროცესები, მიუხედავად მათი მჭიდრო კავშირისა, ძნელად თავსდება სახელდობრ „ობიექტივაციის“ ცნების მოცულობაში. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული თემატიკის ანალიზისას დ. უზნაძესთან მოცემული მიდგომები და მიგნებები, რომლებშიც იკვეთება აღნიშნული პროცესების კავშირი და ურთიერთშემავსებლობა, ფართო შესაძლებლობებს ქმნის დ. უზნაძის ობიექტივაციის თეორიის და, ზოგადად, განწყობის თეორიის შემდგომი დამუშავებისა და განვითარებისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

dictionary.apa. dictionary.apa.org/egocentrism.

[https://dictionary.apa.org/centration.](https://dictionary.apa.org/centration)

<https://dictionary.apa.org/decentration>.

Olivola, C., Pronin, E. (2016). Encyclopedia Britannica.

Piaget, J. (1960). *The psychology of intelligence*. Paterson, N.J., Littlefield, Adams .

Piaget, J., & Inhelder, B. (1956). *The child's conception of space*. London: Routledge & Kegan Paul.

Shavinina, L. (2006). The Objectivization of Cognition and Intellectual Giftedness: the case of V.I. Vernadsky. 91-98. Published online: 28 Jul.
www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0937445960070110

Карпенко, Л. П. (1998). *Краткий психологический словарь*. Ростов-на-Дону: «ФЕНИКС».

Мещеряков, Б. З. (2003). *Большой психологический словарь*. М.: Прайм-ЕВРОЗНАК.

Флейвелл, Д. (1967). *Генетическая психология Жана Пиаже*. М.: Просвещение.

ნადარეიშვილი, ვ. (1922). დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი.
ქართული ფსიქოლოგიური ჟურნალი. ნომერი???

ნადარეიშვილი, ვ. (1993). *განწყობა და მოლოდინი*. თბილისი, : თსუ.

ნადარეიშვილი, ვ. (2020). ფიქსირებული და სიტუაციური დისპოზიციური ფსიქიკური წარმონაქმნების ურთიერთმიმართება. *ქართული ფსიქოლოგიური ჟურნალი* # 1.

ნადარეიშვილი, შ. (1985). *განწყობის ფსიქოლოგია (სოციალური განწყობა)*. თბილისი: მეცნიერება, 56.

უზნაძე, დ. (1977). *შრომები* (Vol. VI).

უზნაძე, დ. (1989). შენიშვნების რვეული. „მაცნე“ №1, 91.

უზნაძე, დ. (2004). *განწყობის ფსიქოლოგია*. თბილისი.

<https://orcid.org/0000-0002-7169-1107>